

CRNA GORA
AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I
POŠTANSKU DJELATNOST

Broj: 0306-658/1
Podgorica, 27. 01. 2023. godine

IZVJEŠTAJ O SPROVEDENOM KONSULTATIVNOM PROCESU
u vezi

Nacrta dokumentacije izrade i implementacije *bottom-up* LRIC
troškovnog modela za fiksnu elektronsku komunikacionu mrežu kao i
Nacrta *bottom-up* LRIC troškovnog modela za fiksnu elektronsku
komunikacionu mrežu,

Nacrta dokumentacije izrade i implementacije *bottom-up* LRIC
troškovnog modela za mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu, kao i
Nacrta *bottom-up* LRIC troškovnog modela za mobilnu elektronsku
komunikacionu mrežu

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (u daljem tekst: Agencija) je u februaru 2019. godine uradila „Studiju o opravdanosti izrade troškovnih modela Agencije po *bottom-up* LRIC metodologiji” nakon čega je uslijedilo istraživanje tržišta koje je obuhvatalo iskustva regulatora i konsultantskih kuća kako bi se procijenila vrijednost predmetne javne nabavke.

Nakon sprovedene javne nabavke za pružanje konsultantskih usluga za izradu *bottom-up* LRIC troškovnih modela za fiksnu i mobilnu elektronsku komunikacionu mreže, Agencija je potpisala ugovor sa izabranim konsultantom KPMG Croatia d.o.o. i u oktobru 2020. godine započela realizaciju Projekta „Izrada i implementacija *bottom-up* LRIC troškovnih modela za fiksnu i mobilne elektronske komunikacione mreže”, koji se bazira na pristupu „odozdo prema gore” (eng. *Bottom-Up*, BU) i metodologiji dugoročnih inkrementalnih troškova (eng. *Long Run Incremental Costs*, LRIC).

Svrha ovog Projekta su kreiranje, izrada i prenos autorskih prava na *bottom-up* LRIC modele koji predstavljaju regulatorni alat za izračunavanje cijena usluga koje nude operatori sa značajnom tržišnom snagom na relevantnim tržištima javnih fiksnih i mobilnih komunikacionih mreža.

Projekat obuhvata sljedeće faze:

1. Pokretanje projekta i prikupljanje podataka;
2. Izrada metodologija;
3. Izrada i testiranje troškovnih modela;
4. Primjena modela;

5. Obuka članova radne grupe Agencije.

Prve dvije faze Projekta, **Pokretanje projekta i prikupljanje podataka i Izrada metodologija** su uspješno realizovane u planiranim rokovima.

Treća faza **Izrada i testiranje troškovnih modela**, koja se smatra najzahtjevnijom i najkompleksnijom, a koja se odnosi na razvoj *bottom-up* LRIC modela za fiksnu i mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu, podrazumijevala je vođenje javnog konsultativnog proces u vezi:

1. Nacrta dokumentacije izrade i implementacije *bottom-up* LRIC troškovnog modela za fiksnu elektronsku komunikacionu mrežu kao i Nacrta *bottom-up* LRIC troškovnog modela za fiksnu elektronsku komunikacionu mrežu,
2. Nacrta dokumentacije izrade i implementacije *bottom-up* LRIC troškovnog modela za mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu, kao i Nacrta *bottom-up* LRIC troškovnog modela za mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu.

Savjet Agencije je na sjednici održanoj 24.11.2022. godine usvojio gore navedene Nacrte dokumentacije kao i Nacrte *bottom-up* LRIC troškovnih modela za mobilnu i fiksnu elektronsku komunikacionu mrežu. Proces javnih konsultacija trajao je od 25.11.2022. godine do 23.12.2022. godine, a zbog važnosti i kompleksnosti samih modela i dokumentacije, Agencija je tokom perioda javnih konsultacija održala:

1. uvodne sastanke 28.11.2022. godine sa predstavnicima SMP operatora (Crnogorski Telekom a.d. Podgorica, One Crna Gora d.o.o, Mtel d.o.o. Podgorica) odvojeno za fiksni i mobilni model
2. po 4 odvojena sastanka/radionice koji su održani:
 - 29.11, 06.12, 13.12. i 20.12.2022. godine
 - 10:00h – 12:00h sa predstavnicima Crnogorskog Telekom a.d. Podgorica (fiksni model)
 - 12:30h – 14:30h sa predstavnicima Crnogorskog Telekom a.d. Podgorica (mobilni model)
 - 30.11, 07.12, 14.12. i 21.12.2022. godine
 - 10:00h – 12:00h sa predstavnicima Mtela d.o.o. Podgorica (mobilni model)
 - 12:30h – 14:30h sa predstavnicima One-a Crna Gora d.o.o. (mobilni model)
3. završne sastanke 23.12.2022. godine sa predstavnicima SMP operatora (Crnogorski Telekom a.d. Podgorica, One Crna Gora d.o.o, Mtel d.o.o. Podgorica) odvojeno za fiksni i mobilni model.

SMP operatori su pitanja i komentare dostavljali kontinuirano do 23.12.2022. godine. Komentari SMP operatora koji su dostavljeni tokom javnih konsultacija i odgovori Agencije na iste tabelarno su prikazani u nastavku ovog Izvještaja.

PREDSJEDNIK SAVJETA
Branko Kovijanić

Komentari operatora/zaintersovanih subjekata na Nacrte dokumentacije izrade i implementacije *bottom-up* LRIC troškovnog modela za fiksnu elektronsku komunikacionu mrežu kao i Nacrte *bottom-up* LRIC troškovnog modela za fiksnu elektronsku komunikacionu mrežu

Redni broj	Tema	Sheet modela	Datum dostavljanja komentara	Operator/zaintersovani subjekt	Komentar operatora	Odgovor Agencije
1	Outsourcing / Broj zaposlenih	Pretpostavke	02.12.2022	CT	Potrebna su detaljnija objašnjenja vezana za usluge koje su Outsourc-ovane, primarno u Tehnici, ali i u ostalim oblastima. Iz modela nije jasno koje aktivnosti obavljaju treće strane i kako se kvantifikuju (lokalne kompanije, proizvođači opreme, outsource).	Hipotetički idealni operator je izgradio novu pristupnu i core fiksnu mrežu. Pritom je outsource-ova poslove koji se odnose na održavanje pristupne mreže. Međutim, kako se radi o tek izgrađenoj (novoj) pristupnoj mreži troškovi održavanja takve mreže za hipotetičkog su operatora značajno niži u odnosu na troškove incumbent operatora, čija je pristupna mreža znatno starija, a u nekim dijelovima i u potpunosti eksploatisana (npr. dio kablovske kanalizacije u urbanim područjima) ali i dalje se koristi. Hipotetički fiksni operator takođe je, za razliku od incumbenta i nekih drugih postojećih fiksnih operatera u CG, sve nekretnine uzeo u zakup. U troškovima najma pritom su uključeni operativni troškovi korištenja/održavanja zgrada dok su u kod incumbenta ti troškovi outsource-ovani.

						Poslove koji se odnose na nadzor rada mreže i core sistema hipotetičkog fiksnog operatora odrađuju interni zaposleni. Kako je ranije navedeno, aktivna oprema hipotetičkog idealnog fiksnog operatora je nova pa se radi o opremi posljednje generacije. Stoga je u pogledu održavanja hipotetički idealni operator troškovno efikasniji u odnosu na postojeće operatore jer u svojoj mreži nema paralelno nekoliko generacija aktivne opreme. Iz razloga što se radi o kompletnoj novoj opremi (koja je još dobrim dijelom pod garancijom dobavljača) ista se rijeđe kviri te je održavanje jeftinije u odnosu na postojeće operatore. U slučajevima da se dio opreme pokvari hipotetički operator će pozvati direktno dobavljača da utvrdi i otkloni kvar.
2	Outsourcing / Broj zaposlenih	Pretpostavke	02.12.2022	CT	Broj zaposlenih na aktivnostima Tehnike u fiksnom modelu izgleda značajno potcijenjen, pogotovo na aktivnostima fiksne i transportne pasivne mreže, koje kao da nisu obuhvacene, a iziskuju značajan trošak. Odgovor možda leži u outsource-u, ali nije očigledan. Takođe, za neke aktivnosti kao da	Ne prihvata se. Hipotetički idealni fiksni operator na aktivnostima tehnike je angažovao interni tim/ove zaposlenih na nadzoru i održavanju mreže, podršci sistemima itd. Broj zaposlenih - IT stručnjaka kod hipotetičkog idealnog operatora prelazi više od 100 zaposlenih te čini

					nije pretpostavljen model postojanja bekapa u dijelu zaposlenih (24/7)	više od 1/3 ukupnog broja zaposlenih.
3	Prodaja	Pretpostavke	02.12.2022	CT	Potrebno je detaljno opisati pretpostavljenu prodajnu mrežu. Npr. Direktna prodajna mreža: (T-centri u našem slučaju) kako je modulirana, koliko objekata, koliko zaposlenih? Ni oni se ne vide u modelu, makar na prvi pogled.	Prodajna mreža hipotetičkog idealnog fiksnog operatora ukupno ima unajmljenih 1.000 m2 trgovačkog prostora. U troškovnom BU LRIC modelu se ne vidi broj zaposlenih u maloprodaji (niti u veleprodaji) već su vrijednosti izražene kroz alokaciju troška zaposlenih na operativne troškove plata prema definisanim funkcionalnim segmentima. Procjena je da je idealnom operatoru u prosjeku potrebno 5 zaposlenih po prodajnom mjestu a da je ukupna površina prodajnog mjesta 125 m2 (uključujući skladišni prostor/ured i prostor za zaposlene). U odnosu na postojeće operatore na crnogorskom tržištu, hipotetički idealni fiksni operator u većem udijelu (cca 50%) koristi elektronske kanale prodaje (web shop i telefonska prodaja) pa su ovi poslovi pokriveni zaposlenim u kontaktnom centru i centru za brigu o kupcima.
4	Outsourcing / Broj zaposlenih	Pretpostavke	09.12.2022	CT	Na prošlom sastanku smo imali komentar vezan za koncept modela u kojem se kao input za samo mobilnog ili samo fiksnog operatora koriste podaci	Ne prihvata se. Hipotetički idealni fiksni operator je samostalan, odnosno ne dijeli zajedničke funkcije (npr. računovodstvo i

				konvergentnog operatora bez korektivnog faktora. Na CT trzistu imamo 3 fundamentalno razlicita modela operatora. 1. Fix + Mob + incumbent kao sto je CT koji je konvregentni alii ma teret legacy tehnologija 2. Fix+Mob kao Mtel koji ima optimalni I najefikasniji model 3. Mob only - One 4. Fix Only - Telemach Novi operator bi trebao biti klasifikovan u neku od kategorija jer svaku karakterise poseban model koji značajno odstupa od drugih. Npr. Optimizacija troška radne snage je značajno veća u kategoriji 2 nego u 3 (primjer –nadzor mreže) ali I od 1 jer nema teret legacy tehnologija kao kategorija 1. Predlog je da se uvedu neki korektivni faktori koji bi morali da ukažu na odstupanja u benchmark modelu.	finansije, pravna služba, uprava, ljudski resursi i sl.) između fiksnog i mobilnog dijela poslovanja, kako to inače rade konvergentni operatori. Iz tog razloga je zbir zaposlenih hipotetičkog idealnog fiksnog i mobilnog operatora veći od broja zaposlenih koliko ih imaju konvergentni operatori na crnogorskom tržištu. Ipak, iako je ukupan zbir dva hipotetička operatora nešto veći od konvergentnog operatora ta je razlika relativno mala jer su, s druge strane, oba hipotetička operatora (idealni fiksni i idealni mobilni) u nekoliko segmenata efikasnija u odnosu na postojeće operatore. Konkretno, hipotetički fiksni operator ima manje potrebe za prodajnim osobljem jer ima manji broj fizičkih poslovnica iz razloga što u većoj mjeri koristi elektronske prodajne kanale (do 50%) poput internet poslovnica i pozivnog centra. Takođe su radno intezivni i repetitivni poslovni procesi (kao na primjer: naplata potraživanja, računovodstvo/knjigovodstvo, izrada standardizovanih

						izvještaja i sl.) u većoj mjeri digitalizovani/robotizovani u odnosu na postojeće operatore iz razloga što se posljednje generacije softverskih rješenja, koje je nabavljao hipotetički operator, u većoj mjeri mogu integrisati u odnosu na ranije generacije istog softvera.
5	Prodaja	Pretpostavke	09.12.2022	CT	Generalni komentar za direktnu prodajnu mrežu je da mora biti duplirana u odnosu na CT kao konvergentnog operatera, u ljudstvu i u broju objekata, jer su posebne mreže za fiksni a posebno za mobilnog operatera.	Ne prihvata se. Prodajna mreža hipotetičkog idealnog fiksnog operatora ukupno ima unajmljenih 1.000 m² trgovačkog prostora. U troškovnom BU LRIC modelu se ne vidi broj zaposlenih u maloprodaji (ni veleprodaji) već su vrijednosti izražene kroz alokaciju troška zaposlenih na operativne troškove plata prema definisanim funkcionalnim segmentima. Procjena je da je idealnom operatoru u prosjeku potrebno 5 zaposlenih po prodajnom mjestu a da je ukupna površina prodajnog mjesta 125 m² (uključujući skladišni prostor/ured i prostor za zaposlene). U odnosu na postojeće operatore na crnogorskom tržištu, hipotetički idealni fiksni operator u većem udijelu (cca 50%) koristi elektronske kanale prodaje (web shop i telefonska prodaja) pa su ovi poslovi

						pokriveni zaposlenima u kontaktnom centru i centru za brigu o kupcima. U troškovnom BU LRIC modelu za hipotetičkog idealnog mobilnog operatora takođe su definisani parametri veličine prodajne mreže (npr. ukupna unajmljena površina prodajnih mjesta izražena u m²) nezavisno od BU LRIC modela za hipotetičkog idealnog fiksnog operatora. Smatramo da je time u oba modela prikazano da svaki idealni operator ima zasebne prodajne jedinice.
6	Životni vijek opreme	Pretpostavke	09.12.2022	CT	Smatramo da vijek doživljenja za kablovsku kanalizaciju u trajanju od 50 godina nije realan (kod nas je 25 godina, što je uobicajena praksa u medju operaterima). Molimo vas da nam pošaljete na osnovu cega ste došli do vijeka od 50 godina? Da li imate neki benchmark na kojem ste se bazirali. U CT je najduži vijek trajanja 40 godina i odnosi se na zgrade.	Djelimično se prihvata. Dodatno sprovedenom analizom dostupnih podataka iz registra imovine postojećeg fiksnog operatora i pregledom javno dostupnih podataka sa ciljem utvrđivanja benchmark vrijednosti, potvrđeno je naše ranije stajalište da je pasivna pristupna oprema znatno dužeg ekonomskog vijeka trajanja u odnosu na računovodstveno definsan životni vijek navedene imovine. Pritom napominjemo da je u BU LRIC modelu posmatran ekonomski vijek trajanja imovine za razliku od računovodstvenog koji je primijenjen kod incumbent operatora u TD LRIC modelu.

						Također, u BU LRIC modelu je potrebno gledati i OPEX troškove zajedno sa troškovima imovine i amortizacije jer je na nekim stavkama opreme predviđeno značajano ulaganje kroz cijeli životni vijek opreme. U odnosu na inicijalnu verziju modela korigovan je procijenjeni životni vijek sljedeće imovine: - Lokalni bakreni kablovi (35 godina), - Lokalni optički kablovi (35 godina), - Klima uređaji i napajanje (15 godina), - IT lokalno (6 godina), - Glavni optički kablovi (35 godina), - FTTx kablovi (35 godina).
7	IFRS 16	N/A	09.12.2022	CT	Da li je u BU modelu primijenjen IFRS16 standard?	BU LRIC troškovni model nije primijenio IFRS 16 standard jer se radi o pojednostavljenom troškovnom modelu.
8	Saobraćaj	Pretpostavke	09.12.2022	CT	Za rast saobraćaja u fiksnom modelu smatramo da nema osnova u budućnosti, kao što je to predstavljeno u vašem modelu, jer su obimi odlaznih i dolaznih poziva iz/u fiksne mreže servis koji se sve manje koristi i čijem padu, na žalost, svjedočimo već dugi niz godina i sve će se manje koristiti iz godine u godinu. Smatramo i da je pretjerano optimistična	Ne prihvata se. U BU LRIC modelu hipotetičkog fiksnog operatora modeliran je prosjek zadnjih pet godina te je, shodno takvoj procjeni, mreža dizajnirana da može podržati takav saobraćaj. U slučaju da je pri izradi ovog modela uzet u obzir trend pada saobraćaja po pojedinim uslugama, a koji bi zatim bio ekstrapoliran u

					pretpostavka i da saobraćaj ostane na sadašnjem nivou, ali da ce rasti iz godine u godinu je prosto neprihvatljivo i da tu "idealni" operater ne može nista učiniti da "okrene" trend.	budućem periodu, mreža hipotetičkog idealnog fiksnog operatora takođe bi bila bi prilagođena (redukovana) u svojem opsegu kako u pristupnom tako i u core dijelu mreže. Mreža hipotetičkog idealnog fiksnog operatora ima kapacitet 117.000 + 60.000 korisnika (bakar + optika), U modelu se očekuje da će hipotetički idealni fiksni operator zadržati i eventualno u manjoj mjeri vratiti svoj tržišni udio (na ključnim uslugama) te će samim time i količina saobraćaja zadržati ranije vrijednosti.

Komentari operatora/zaintersovanih subjekata na Nacrte dokumentacije izrade i implementacije *bottom-up* LRIC troškovnog modela za mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu kao i Nacrte *bottom-up* LRIC troškovnog modela za mobilnu elektronsku komunikacionu mrežu

Redni broj	Tema	Sheet modela	Datum dostavljanja komentara	Operator/zaintersovani subjekt	Komentar operatora	Odgovor Agencije
1	Koncesija	Pretpostavke	01.12.2022	ONE	Stavku "Koncesiono parvo" treba definisati na period od 15 godina (trenutno stoji 20 godina), jer Zakon o elektronskim komunikacijama jasno definiše da je to maksimalni period nakon čega bi morali opet da se nadmećemo za parvo korišćenja određenih radio-frekvencija.	Prihvata se. U finalnoj verziji BU LRIC modela hipotetičkog idealnog mobilnog operatora izvršena je korekcija te je period za pravo korišćenja izmijenjen na 15 godina.
2	Koncesija	Pretpostavke	01.12.2022	ONE	Treba pojašnjenje kako se definisao iznos od 25 miliona za parvo korišćenja radio-frekvencija. Ukoliko se uzmu ukupne cifre koje smo sva tri operatora dali tokom aukcije 2016. godine i 2021. godine i kojim su obnovljena sva prava korišćenja radio-frekvencija na period do 1.9.2031. godine, dolazi se do cifre koja ne prelazi 60 miliona.	Prihvata se. U finalnoj verziji BU LRIC modela hipotetičkog idealnog mobilnog operatora izvršena je korekcija te je iznos koncesionog prava korigovan na iznos 23.000.000 EUR, a u koji je uključen i očekivani trošak za frekvencijski spektar (700 MHz i 3,6 GHz) temeljem aukcije sprovedene krajem 2022. godine.
3	Core optička mreža	Pretpostavke	01.12.2022	ONE	Životni vijek Core optičke mreže u modelu je predviđen na 40 godina, međutim prema našem dosadašnjem iskustvu	Vidi odgovor pod 9.

					maksimalni rok trajanja je od 15-20 godina.	
4	HW	Pretpostavke	01.12.2022	ONE	Opšti IT HW - životni vijek je stavljen na 10 godina, međutim npr. računari ne mogu imati duži životni vijek od 3 maksimum 4 godine, dok za servere period amortizacije je nekih 5 godina.	Vidi odgovor pod 10.
5	SW	Pretpostavke	01.12.2022	ONE	Opšti IT SW – Nemamo u našem registru ništa što bi moglo trajati 10 godina, na koje softvere se ovdje konkretno misli?	Vidi odgovor pod 11.
6	Klima i napajanje	Pretpostavke	01.12.2022	ONE	Životni vijek klima uređaja i ventilatora odgovara životnom vijeku baznih stanica, međutim praksa pokazuje da zbog stalnog rada ovih uređaja njihov životni vijek ne može biti isti kao i kod baznih stanica.	Vidi odgovor pod 12.
7	Outsourcing / Broj zaposlenih	Pretpostavke	09.12.2022	CT	Na prošlom sastanku smo imali komentar vezan za koncept modela u kojem se kao input za samo mobilnog ili samo fiksnog operatora koriste podaci konvergentnog operatora bez korektivnog faktora. Na CT tržištu imamo 3 fundamentalno različita modela operatora. 1. Fix + Mob + incumbent kao što je CT koji je konvergentni ali ma teret legacy tehnologija	Ne prihvata se. Hipotetički idealni mobilni operator je samostalan, odnosno ne dijeli zajedničke funkcije (npr. računovodstvo i finansije, pravna služba, uprava, ljudski resursi i sl.) između fiksnog i mobilnog dijela poslovanja, kako to inače rade konvergentni operatori. Iz tog razloga je zbir zaposlenih hipotetičkog idealnog fiksnog i mobilnog operatora veći od broja zaposlenih koliko ih imaju

				2.Fix+Mob kao Mtel koji ima optimalni i najefikasniji model 3.Mob only - One 4.Fix Only - Telemach Novi operator bi trebao biti klasifikovan u neku od kategorija jer svaku karakteriše poseban model koji znacajno odstupa od drugih. Npr. Optimizacija troska radne snage je znacajno veca u kategoriji 2 nego u 3 (primjer –nadzor mreze) ali i od 1 jer nema teret legacy tehnologija kao kategorija 1. Predlog je da se uvedu neki korektivni faktori koji bi morali da ukazu na odstupanja u benchmark modelu.	konvergentni operatori na crnogorskom tržištu. Idealni mobilni operator je fokusiran na novu generaciju opreme koja, iz razloga što je sve novo, traži manje troškove operativnog održavanja a samim time i manji broj zaposlenih na poslovima povezanim s održavanjem core dijela mreže. Nadalje, hipotetički mobilni operator ima manje potrebe za prodajnim osobljem u odnosu na postojeće operatore jer ima manji broj fizičkih poslovnica iz razloga što u većoj mjeri koristi elektronske prodajne kanale (do 50%) poput internet poslovnica i pozivnog centra. Takođe su radno intezivni i repetitivni poslovni procesi (kao na primjer: naplata potraživanja, računovodstvo/knjigovodstvo, izrada standardizovanih izvještaja i sl.) u većoj mjeri digitalizovani/robotizovani u odnosu na postojeće operatore iz razloga što se posljednje generacije softverskih rješenja, koje je nabavljao hipotetički operator, u većoj mjeri mogu integrisati u odnosu na ranije generacije istog softvera.

8	Troškovi opreme i ispravke potraživanja		09.12.2022	CT	U BU modelu za mobilnu mrežu od direktnih troškova su uračunati samo troškovi interkonekcije i trošak rovinga. U modelu nije uračunat trošak opreme, kao ni trosak ispravke potraživanja. Može li pojašnjenje zbog čega je to tako?	Ne prihvata se. U BU LRIC modelu je u tablici "Obrtni kapital" naveden iznos potraživanja. Pored toga za očekivati je da je idealni operator efikasniji u naplati potraživanja te će stoga imati manje troškove ispravki potraživanja od kupaca u odnosu na postojeće operatore.
9	Core optička mreža	Pretpostavke	12.12.2022	ONE	Životni vijek Core optičke mreže u modelu je predviđen na 40 godina, međutim prema našem dosadašnjem iskustvu maksimalni rok trajanja je od 15-20 godina. Predlog da se smanji na 25 godina.	Djelimično se prihvata. Dodatno sprovedenom analizom dostupnih podataka iz registra imovine postojećih mobilnih operatora i pregledom javno dostupnih podataka sa ciljem utvrđivanja benchmark vrijednosti, potvrđeno je naše ranije stajalište da je optička mreža znatno dužeg ekonomskog vijeka trajanja u odnosu na računovodstveno definisan životni vijek navedene imovine kod postojećih operatora. Stoga smo djelimično prihvatili komentar operatora te skratili ekonomski životni vijek ove operme sa 40 na 35 godina. Pritom, napominjemo da je u BU LRIC modelu posmatran ekonomski vijek trajanja imovine za razliku od računovodstvenog koji je primijenjen kod incumbent operatora u TD LRIC modelu.

						Takođe, u BU LRIC modelu je potrebno gledati i OPEX troškove zajedno s troškovima imovine i amortizacije jer je na nekim stavkama opreme predviđeno značajno ulaganje kroz cijeli životni vijek opreme. U odnosu na inicijalnu verziju modela korigovan je procijenjeni životni vijek sljedeće imovine: - IT ERP (10 godina), - Core optička mreža (35 godina), - Opšti IT - HW (računala, serveri, mreža, pohrana podataka) (6 godina), - Opšti IT -SW (8 godina), - Klima uređaji (8 godina), - Koncesiono pravo (15 godina).
10	HW	Pretpostavke	12.12.2022	ONE	Opšti IT HW - životni vijek je stavljen na 10 godina, međutim npr. računari ne mogu imati duži životni vijek od 3 maksimum 4 godine, dok za servere period amortizacije je nekih 5 godina. Predlog da se smanji na 5 godina.	Djelimično se prihvata. Dodatno sprovedenom analizom dostupnih podataka iz registra imovine postojećih mobilnih operatora i pregledom javno dostupnih podataka sa ciljem utvrđivanja benchmark vrijednosti, potvrđeno je naše ranije stajalište da dio ove opreme ostaje u aktivnoj upotrebi nakon isteka definisanog

						računovodstvenog životnog vijeka navedene imovine kod postojećih operatora. Stoga smo djelimično prihvatili komentar operatora te skratili ekonomski životni vijek ove operme sa 10 na 6 godina. Takođe, u BU LRIC modelu je potrebno gledati i OPEX troškove zajedno sa troškovima imovine i amortizacije jer je na nekim stavkama opreme predviđeno značajno ulaganje kroz cijeli životni vijek opreme.
11	SW	Pretpostavke	12.12.2022	ONE	Opšti IT SW – Nemamo u našem registru ništa što bi moglo trajati 10 godina, na koje softvere se ovdje konkretno misli? Predlog da se smanji na 5 godina.	Djelimično se prihvata. Dodatno sprovedenom analizom dostupnih podataka iz registra imovine postojećih mobilnih operatora i pregledom javno dostupnih podataka sa ciljem utvrđivanja benchmark vrijednosti, potvrđeno je naše ranije stajalište da dio ove imovine ostaje u aktivnoj upotrebi nakon isteka definiranog računovodstvenog životnog vijeka navedene imovine kod postojećih operatora. Stoga smo djelimično prihvatili komentar operatora te skratili ekonomski životni vijek ove imovine s 10 na 8 godina.

						Takođe, u BU LRIC modelu je potrebno gledati i OPEX troškove zajedno sa troškovima imovine i amortizacije jer je na nekim stavkama opreme predviđeno značajno ulaganje kroz cijeli životni vijek opreme.
12	Klima i napajanje	Pretpostavke	12.12.2022	ONE	Životni vijek klima uređaja i ventilatora odgovara životnom vijeku baznih stanica, međutim praksa pokazuje da zbog stalnog rada ovih uređaja njihov životni vijek ne može biti isti kao i kod baznih stanica. Predlog da se smanji na 8 godina.	Djelimično se prihvata. Dodatno sprovedenom analizom dostupnih podataka iz registra imovine postojećih mobilnih operatora i pregledom javno dostupnih podataka sa ciljem utvrđivanja benchmark vrijednosti, potvrđeno je naše ranije stajalište da dio ove opreme ostaje u aktivnoj upotrebi nakon isteka definiranog računovodstvenog životnog vijeka navedene imovine kod postojećih operatora. Stoga smo djelimično prihvatili komentar operatora te skratili ekonomski životni vijek ove opreme sa 10 na 8 godina. Takođe, u BU LRIC modelu je potrebno gledati i OPEX troškove zajedno sa troškovima imovine i amortizacije jer je na nekim stavkama opreme predviđeno značajno ulaganje kroz cijeli životni vijek opreme.

13	Trošak OPEX koncesione naknade	Pretpostavke	12.12.2022	ONE	Operativni troškovi – ostalo – Koncesione naknade – mobilni Djeluje nam da su u ovom dijelu uzeta samo 2 godisnja rješenja koja plaćamo Agenciji po ovom osnovu (parvo korištenja RF I numeracije/adresa), dok treće rješenje za regulaciju tržišta izgleda izostavljeno. Naš godišnji trošak za sva tri rješenja iznosi oko 1.2m eura, a prema finansijskim napomenama i kod ostala dva operatera naknada je slična. Molimo vas za pojašnjenje.	Prihvata se. Dodat je iznos tako da hipotetički idealni operator sada ima trošak naknade regulatoru od 1,15 mil EUR godišnje.
14	Poštanski i biling troškovi	Ulazne vrijednosti	12.12.2022	ONE	Operativni troškovi – ostalo - Poštanski i biling troškovi Prema našim podacima oko 35% korisnika i dalje prima račune putem pošte, a cijena po računu je 0.3 centa. Samim tim mislimo da bi trošak za 200k postpaid korisnika onda trebao biti veći.	Prihvata se. U BU LRIC modelu hipotetičkog idealnog operatora napravljena je korekcija poštanskih i billing troškova koji su u prvoj godini sada procijenjeni na 250.000 EUR. U modelu je zadržan trend pada ovih troškova iz razloga što se očekuje da će idealni operator kontinuirano raditi na izdavanju elektronskih računa i na taj način smanjivati ovaj trošak u budućnosti.
15	Redundantnost opreme	Pretpostavke	12.12.2022	ONE	Geografska redundansa je regulatorna obaveza u Crnoj Gori:	Prihvata se. U BU LRIC modelu za opremu MGW označeno je da ista mora biti redundantna te je

					“Operator koji pruža usluge telefonskih poziva i pristupa internet u fiksnoj elektronskoj komunikacionoj mreži i usluge u mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži, za više od 10.000 korisnika, dužan je da izgradnjom geo redundantne konfiguracije odgovarajućih elemenata mreže i Sistema (Disaster Recovery Site) na teritoriji Crne Gore, obezbijedi neprekidnost pružanja telefonske usluge, usluge SMS-a i usluge pristupa internetu.”	ovom promjenom njena vrijednost u modelu takođe udvostručena. Za ostalu mrežnu opremu, koja u modelu nije bila označena da mora biti redundantna a operatori su utvrdili da bi takođe trebala biti redundantna, utvrđeno je da definisane količine i njihova ukupna vrijednost odgovaraju potrebama prosječnog operatora u Crnoj Gori.
16	Core mreža	Pretpostavke	12.12.2022	ONE	HLR -> U core arhitekturu nije uključen HSS za LTE niti HSS za IMS. Tretiranje samo HLR-a je pristup na osnovu legacy arhitekture mreže. Po 3GPP-u relevantan mrežni element aktuelne arhitekture mreže je UDC koji sadrži u sebi HLR, AUC, MNP, SPR, EPC HSS, IMS HSS.	Slažemo se da je u mrežama nove generacije relevantan mrežni element UDC koji objedinjuje više sustava iz ranijih (legacy) generacija mobilnih mreža te, između ostalog, i HSS i HLR sisteme koje ste naveli u vašem komentaru. Izrada BU LRIC modela za idealnog hipotetičkog mobilnog operatora bila je bazirana na modelima, odnosno infrastrukturi postojećih SMP mobilnih operatora u Crnoj Gori, a kako bismo dobili idealnog operatora po karakteristikama sličnog ili izvedenog iz karakteristika tri mobilna SMP

						operatora na crnogorskom tržištu. Stoga smo pri izradi BU LRIC modela, između ostalog, analizirali strukturu i inpute TD LRIC modela (i pripadajućih pomoćnih datoteka, kao na primjer, registra dugotrajne imovine) postojećih mobilnih operatora. Konkretno, vezano uz UDC smo u modelima te u pripadajućim registrima dugotrajne imovine kod nekih mobilnih operatora identifikovali UDC relevantnu opremu (HW/SW) koja je bila alocirana na mrežni element "HLR". Stoga smatramo da smo primijenom strukture modela, odnosno strukture glavnih inputa, koji odgovaraju ili su slični postojećim TD LRIC modelima mobilnih operatora u Crnoj Gori, zadržali dosljednost u izgradnji modela za idealnog hipotetičkog mobilnog operatora.
17	Stope inflacije	Pretpostavke	13.12.2022	MTEL	Jasno je da je model rađen na osnovu istorijskih podataka 2018 – 2020 ali smatramo ukoliko je moguće revidirati stope inflacije uzimajući u obzir kretanja u 2022. i da je	Ne privata se. Stope inflacije za BU LRIC troškovni model određene su na osnovu istorijskih kretanja te ekstrapolacijom istih u budućem razdoblju.

					godišnji indeks potrošačkih cijena (CPI) za oktobar 116,8 Nadalje, u odnosu na indeks potrošačkih cijena, relevantniji parametar za utvrđivanje kretanja cijena tj. inflacije je indeks proizvođačkih cijena industrije. Navedeni indeks u recentnom periodu nije pratio indekse potrošačkih cijena, odnosno ostao je na relativno niskim razinama. Predviđanja o kretanjima indeksa proizvođačkih cijena industrije u budućnosti u ovom trenutku nisu ujednačena i to zbog većeg broja faktora koji su u ovom trenutku nepredvidivi, kao na primjer: stabilnost lanaca zaliha, dostupnost sirovina i energenata, pad ili rast potražnje za ind. proizvodima, itd.). Stoga se stope inflacije u modelu u ovom trenutku neće mijenjati. Agencija će u budućem razdoblju pratiti trendove kretanja inputa operatora te, kada i ako se za time ukaže potreba, sprovesti reviziju BU LRIC troškovnog modela i korigovati inpute.
18	Jedinični trošak po usluzi		13.12.2022	MTEL	Molim vas za pojašnjenje zbog čega postoji razlika u jediničnoj cijeni Origination calls i National termination. Razlika je nastala iz razloga što je za cijene izračuna terminacije poziva primijenjena Pure LRIC metodologija koja u obzir uzima samo varijabilne

						troškove. S druge strane izračun troška originacije minuta računa se prema LRAIC+ metodologiji koja u obzir uzima i fiksne troškove. Ovaj način izračuna primijenjen je prema smjernicama EC.